

ЯК ЗРОБИТИ НАШЕ МИСЛЕННЯ ЕФЕКТИВНИМ?

Ефективне мислення є тим способом побудови думок, який забезпечує найпродуктивніше розв'язання проблемних ситуацій або досягнення поставлених цілей.

Вже не актуальною нині є тенденція сучасної освіти до вузькоспеціалізованого профільного навчання, яке виробляє і «натреноує» в особистості лише конкретний корисний для її спеціальності спосіб мислення, виховуючи цим начебто «перфектного» одностороннього фахівця. Динаміка життєвих світів постнекласичної особистості вимагає від неї постійної мисленнєвої готовності розв'язувати різноспрямовані, нетипові, несподівані інтелектуальні задачі. Тому можемо констатувати необхідність системно-цілісного підходу до тренування загальних мисленнєвих здібностей дитини ще з дошкільного віку. Отже, характерною особливістю мислення постмодерної особистості є його універсальність, або всезастосовність, під якою, перш за все, ми розуміємо можливість використовувати свій концептуально-логіко-творчий спосіб мислення в будь-якому типі діяльності (незалежно від фахової спрямованості). Ця інтелектуальна властивість є фундаментом ефективності пізнавальних процесів, що сприяють гнучкому осмисленню дійсності, реалізації ідейних задумів шляхом міжгалузевих проєктів, а також дає можливість відповідати вимогам сучасного світу і конкурентного суспільства.

З універсально ефективного мислення починається унікально ефективна діяльність, у яку кожен вкладає свій ціннісний зміст: для підприємця – це досягнення максимального прибутку за допомогою реорганізації ресурсів, якими він оперує в бізнесі; для психодіагноста – забезпечення максимальної валідності тестової методики; для повара – виготовлення такої страви, квітесенсія смаку якої могла б принести максимальне задоволення споживачеві.

Продуктивність, яка відповідає за досягнення вагомого результату, закладається в мисленні з дитинства **як динамічний стереотип нашого мозку** («звичка» при аналізі, творчому синтезі, асоціюванні чи інших мисленнєвих операціях ефективно проходити певні фази), **як рефлекс на будь-яку проблемну ситуацію продукувати якісно цінний результат**. З таким підходом до розвитку ефективності мислення на перший план виступає потреба диференціації ключових елементів і процесуальних ланок продуктивного мислення, впливаючи на які, ми б могли досягнути максимальних результатів при розв'язанні завдань або реалізації певних цілей.

Розвиток ефективного мислення включає у себе два аспекти.

1. **Тренування ефективного способу мислення**, який спрямований на отримання якомога вищої продуктивності. Ефективне мислення досягається за допомогою інтеграції **логіки і творчості** в одному мисленнєвому акті. Оскільки мислення – це процес, в якому реалізовується інтелект [1, с.291], то постійне тренування мислення, формування його як ефективного сприяє підвищенню рівня IQ.

2. Розвиток **мотивації досягнення успіху** як міри активації ефективного мислення. Така активація можлива, за умови роботи над двома мотиваційними компонентами:

- **інтерес** – пошукова активність, емоційно забарвлене тло пізнавальної (зокрема мисленнєвої) діяльності; рефлекс «що таке?»;
- **рівень домагань** – продукт самооцінки, що виражається у мірі величини вимог, які людина ставить перед собою.

Результатом такого комплексного впливу на мотивацію ефективного мислення особистості є успішна Я-концепція – тобто ідентифікація себе як успішної людини, що передбачає високу мотивованість до самоактуалізації у професійній, особистісній, сімейній та інших сферах.

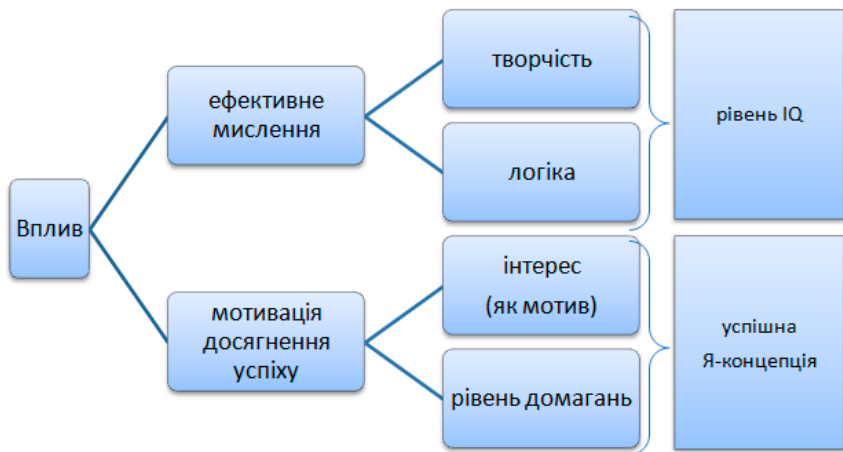

Схема 1. Модель формування ефективного мислення.

Сенситивним періодом розвитку творчості та логіки, інтегрованих у ефективному мисленні, та мотивації досягнення успіху, що активує цей спосіб мислення через маніпулювання рівнем домагань і домінуючим мотивом – інтересом, є молодший шкільний вік. Звідси – доцільність системного індивідуального впливу на формування продуктивних мисленнєвих операцій. У цей період, дбаючи про розвиток ефективного мислення дитини, батьки роблять найнадійнішу інвестицію в її майбутню успішну самореалізацію, повноцінне життя, яскравий внутрішній світ і унікальний світогляд, конкурентну сильну соціальну позицію, кар’єрний ріст і сатисфакцію від власних досягнень.

Робота психолога з першим аспектом ефективного мислення молодших школярів полягає у тренуванні способу міркування за допомогою:

- а) удосконалення чотирьох основних факторів продуктивності мисленнєвої діяльності;
- б) індивідуального компенсаційно-гармонізуючого впливу на природні особливості когнітивної сфери дитини.

На основі відомих у психології типологій мислення (за формою суб’єктивної представленості об’єкта мислення, за ступенем новизни продукту мислення, за

мірою згорнутості мисленнєвого процесу [2, с.76-101]), можемо запропонувати чотири векторну систему розвитку ефективного мислення дитини. Вона б передбачала роботу над чотирма критеріями мисленнєвої активності:

- по-перше, рівнем абстрагування,
- по-друге, ступенем креативності (творчий аспект мислення, рівень новизни мислетворчих продуктів),
- по-третє, системною згорнутістю мисленнєвих операцій (опускання менш важливих проміжних ланок, ширша охопність спектру інформації для мисленнєвого опрацювання, виділення основного серед усього матеріалу опрацювання, швидкий перебіг алгоритмічних або евристичних фаз мислення),
- по-четверте, деталізаційною ґрунтовністю продуктів мислення.

Індивідуальний компенсаторно-гармонізуючий вплив, спрямований на формування ефективного мислення, має здійснюватися на основі діагностики природних особливостей мислення конкретного молодшого школяра. Тобто спочатку визначається домінуючий тип мислення (логічно-абстрактний, художньо-образний, практичний) і діагностується переважаючі здібності до конвергентного чи дивергентного мислення, на основі цих даних розробляється програма стимулювання не домінуючих типів мислення з метою компенсації провідної мислєдіяльності. Ця компенсація, в свою чергу, становить підґрунтя творчого переключення когнітивної сфери особистості, запускає механізм цілісного бачення і багатогранного розв'язання проблеми (а не однобічного вирішення, передбаченого домінуючою особливістю мислення), створює ефект «командного» (з різних альтернативних позицій) осмислення проблеми. Такі функції є істотними детермінантами ефективності мислення. З іншого боку, показники природних мисленнєвих домінант є важливими профорієнтаційними даними для самовизначення особистості.

Робота над другим, мотиваційним, аспектом розвитку ефективного мислення полягає у тому, що процес мотивування опосередкований зміною самооцінки дитини, а саме збільшенням адекватності і підвищенням рівня самооцінки за допомогою формування усвідомлення дитини себе як особи, яка потенційно може розв'язати складне завдання, придумати цікаву ідею. На основі усвідомлення дитиною широти своїх можливостей можемо працювати з її мотивом інтересу, оскільки відповідно до усвідомлення принципу «можу» з'являється «хочу» щодо досягнення такого роду успіхів, які молодший школяр бачить у авторитеті супроводжувачів його когнітивної діяльності.

Якщо розглядати мотивацію як систему взаємопов'язаних стадій «можу» «хочу» «буду/роблю», то розуміємо, що якісний вплив на показник «можу» як продукт високої самооцінки молодшого школяра (знання про високий рівень своїх можливостей) дозволяє гнучкіше маніпулювати мотивом «хочу» (стимулювати прояв бажання дитини до виконання чогось). Таким чином, ефективна міра активації мислення, яка визначає успішні результати і необхідні новоутворення, досягається тренінговою індивідуальною роботою над інтересом у системі мотивації та рівнем домагань через самооцінку.

Література

1. Психологія ХХІ століття: Учебник для вузів / Під ред. В.Н. Дружиніна.

- М.: ПЕР СЭ, 2003. – 863с.
2. Гільбуг Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра. – К., 1992. – 216с.
 3. Бенеш Г. Психологія: dtv-Atlas: Довідник: Пер.з нім. / Худож. Герман і Катаріна фон Заальфельд; Наук.ред.пер. В.О.Васютинський. – К.:Знання-Прес, 2007. – 510с. – С.178-204.
 4. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 360с. – С. 177-189.